

SOCIOLOGIJA OBRAZOVANJA

DRUGO PREDAVANJE

OKTOBAR 2020

SOCIOLOGIJA OBRAZOVANJA – IZMEĐU TEORIJSKIH OSTVARENJA I PRAKTIČNIH MOGUĆNOSTI

1. Istorija teorija i istorija institucija obrazovanja

„ Bolji je gram iskustva nego tona teorija prosto zato što samo u iskustvu ma koja teorija ima vitalniji značaj čija se vrednost može proveriti.“

Dž. Džui: *Vaspitanje i demokratija*

- Razmatranje sociologije obrazovanja s obzirom na teorijska ostvarenja i praktične mogućnosti zahtijeva sagledavanje **značaja obrazovanja za ličnost i zajednicu, odnosno za osposobljavanje ličnosti za život u zajednici**, što upućuje na:
 - kontinuirano preispitivanje odnosa između **teorijskih pretpostavki i ostvarenja, i**
 - kritičko promišljanje **realizacije teorijskih ostvarenja u životu društva i pojedinca.**

- Brojne mogućnosti koje pruža sociološki pristup, ali i izvjesna ograničenja, pokreću potrebu za jasnijim viđenjem **procesa i promjena u društvu i obrazovanju**, bilo da je riječ o procjenjivanju sa određene vremenske distance ili o aktuelnom društvenom kontekstu.
- Kao što **sagledavanje istorije razvoja ljudskog društva i obrazovanja** možemo procjenjivati sa aspekta raspoloživih izvora više ili manje uspješno, slični ishodi se mogu očekivati i kada je pitanju **značaj obrazovanja na nivou individualne i društvene egzistencije**. Pritom je najteži i najzahtjevniji pokušaj da **svaki pojedinac preispita svoj unutrašnji svijet misli u odnosu na svijet obrazovanja**.
- Gdje se nalazi obrazovanje u odnosu na naš duhovni interes? I *vice versa*. Gdje se mi, kao pojedinci, nalazimo u odnosu na svijet obrazovanja?

- Istoričari vaspitanja i obrazovanja razlikuju dvije istorije vaspitanja i obrazovanja:
 - *istoriju vaspitno-obrazovnih institucija* (proučava razvoj vaspitanja i obrazovanja kroz razvoj vaspitno-obrazovnih sistema) i
 - *istoriju teorija vaspitanja i obrazovanja* (obuhvata pojedinačna učenja o vaspitanju i obrazovanju).
- Pedagoške ideje brojnih teoretičara vaspitanja i obrazovanja (Platona, Aristotela, Montenja, Komenskog, Pestalocija, Rusoa, Kanta, Dirckema, Herbarta, Keršenštajnera i drugih) predstavljaju dragocjen izvor i polazište za savremenu teoriju i praksu obrazovanja.
- Iako pedagoške ideje često ne izražavaju stvarnost svog vremena, svjedoče o duhu vremena u kojem su nastale i treba ih posmatrati kao sastavni dio ukupnog društvenog i povijesnog razvoja.

- Sagledavanje aktuelnog stanja u obrazovanju i društvu sa aspekta povijesnog konteksta sve više upućuje na primat **čovjekove vjere u oslobađajuću ulogu obrazovanja i oslobađanje čovjeka putem znanja.**
- Aktuelne promjene donose bogatstvo informacija, mogućnost elektronske komunikacije, promociju virtuelne kulture, dominaciju tržišnih vrijednosti i trijumf tehnike. A to istovremeno znači promjene u načinu razmišljanja i ponašanja, kao i brižljivo preispitivanje sistema vrijednosti.
- Svaka nova generacija dužna je da iznova promišlja u čemu se sastoji **smisao i značaj promjena u društvu i obrazovanju**, kakvo obrazovanje jeste i u kom pravcu treba usmjeravati njegov razvoj da bi se učinilo što kvalitetnijim i efikasnijim.

2.2. Ideja obrazovanja i vaspitno-obrazovni ideali

„Vaspitni je ideal jednoga vremena i jednoga naroda u svojoj sadržajnoj punoći i stvarnosti istorijski određen i označen.“

V. Diltaj

- Poseban značaj u razmatranju teorije i prakse obrazovanja ima filozofski pristup obrazovanju (i vaspitanju), koji obrazovanje posmatra iz aspekta cjeline povijesnog razvoja. Riječ je, u stvari, o sagledavanju procesa promjena sa aspekta *ideje obrazovanja*, a samim tim i o nužnoj orijentaciji o postojećem stanju obrazovanja u povijesnom kontekstu.
- Promišljanjem uzajamne uslovljenosti između teorije i prakse obrazovanja (i vaspitanja) bave se posebne filozofske discipline: *filozofija obrazovanja* (i vaspitanja) i *filozofija nastave*. Temeljniji nivo preispitivanja usmjerava na sagledavanje *ideje obrazovanja* i *obrazovnih ideala*. Dok se *ideja obrazovanja* može shvatiti kao konstanta koja transcendirira sve pojedinačne odredbe, *ideali obrazovanja* se mijenjaju u zavisnosti od promjena u određenom istorijskom i kulturnom kontekstu.
- Svaki obrazovni ideal (vladajući kulturni obrazac u jednom društvu) sadrži istorijski uslovljene vaspitno-obrazovne ciljeve. Promjene obrazovnih ideala i ciljeva utiču na promjene u vaspitanju, a samim tim i na promjene u sadržajima nastave.

- Pažljiv pogled na realnost obrazovanja i svijet života ispostavlja brojne zahtjeve u pravcu uspostavljanja ravnoteže između *potrebe za obrazovanjem* i *mogućnosti obrazovanja*, između zadovoljavanja individualnih i društvenih potreba, između težnje za ostvarivanjem ličnih interesa i postizanjem opšteg dobra.
- U tom smislu se teoriji obrazovanja postavljaju trajno aktuelni zahtjevi u pravcu osmišljavanja ravnoteže između vaspitno-obrazovne realnosti i životnog iskustva, između sticanja znanja za jednu struku i sticanja znanja o smislu i vrijednosti života, između funkcionalnog vaspitanja i razvoja duhovnih sposobnosti.
- Na koji način ostvariti uspješno povezivanje formalnog, neformalnog i informalnog sistema obrazovanja? Kako ublažiti nesklad između teorijski osmišljenih zahtjeva i prakse obrazovanja, između vrijednosti koje važe u školi i sistema vrijednosti koji se ispoljava u životu društvene zajednice?

- Između profesionalnog i duhovnog interesa nema oštrih granica, iako je interes za obrazovanjem rezultat individualne procjene i djelovanja u određenom socijalnom kontekstu i (za)datom poretku stvari. **Iskustvo mišljenja** predstavlja osnovu koja uvijek iznova podstiče na mišljenje, upućuje na preispitivanje vlastitog iskustva i **traganje za smislom obrazovanja i smislom života**.
- Školski sistem obrazovanja čini osnovu ukupnog obrazovanja čovjekovog. Znanje i obrazovanje koje se stiče tokom školovanja predstavlja koncentrovano iskustvo prethodnih generacija, upoznavanje sa njihovim dostignućima i ostvarenjima.
- Vaspitno-obrazovni proces, kao oblik ljudskog zajedništva, treba da bude **u funkciji razvoja ličnosti, da doprinese njenom osposobljavanju za život u zajednici**, da afirmiše pozitivna usmjeravanja aktivnosti na društvenom i individualnom planu.

- Budući da se obrazovanje stiče i izvan institucionalnog školovanja, *pravo na obrazovanje* i škola kao obrazovna ustanova istovremeno se prožimaju i mimoilaze. Pravila koja važe u školi sve manje vrijede u životu. Usporeno napredovanje u pogledu kvaliteta obrazovanja i kvaliteta života upućuje na teorijske pretpostavke koje su uglavnom u funkciji prilagođavanja obrazovanja (i pojedinaca) zahtjevima aktuelnog društvenog poretka.
- Sve to usmjerava na **značaj koji ima sociologija obrazovanja**, bilo da se radi o izučavanju savremenog stanja u društvu i obrazovanju, ili o društveno-istorijskoj i kulturnoj uslovljenosti procesa obrazovanja. U tom kontekstu su dragocjena istraživanja **društvenih nejednakosti u obrazovanju**, kao i **sagledavanje uticaja tih nejednakosti na mijenjanje socijalne strukture savremenih društava**.
- **Društvene nejednakosti se manifestuju u različitim uslovima obrazovanja, tokom sticanja obrazovanja, i u domenu posljedica.**

- Proces (samo)obrazovanja implicira usmjerenost prema znanju, oplemenjivanje i bogaćenja iskustva. **Obrazovanje je cilj i put razvoja ličnosti i društva u cjelini, način da se upoznaju sopstvene potrebe i mogućnosti, prilika da se pita o smislu postojanja i vlastite egzistencije.** A to svaki put iznova upućuje na preispitivanje ličnih stavova prema neprolaznim (duhovnim) vrijednostima. Brinući o njima čovjek iskazuje potrebu za razvijanjem najplemenitijih snaga u samom sebi.
- Neznanje proizvodi i pothranjuje nesigurnost, znanje ne ukida nesigurnost, ali čini podnošljivijim susret sa novim i nepoznatim.

- Istorijsko iskustvo pokazuje da će kultura, obrazovanje i razvoj jednog društva u cjelini, dati kvalitativno vidljive rezultate samo ukoliko budu u stanju da ujedine **zahtjeve savremene civilizacije i tradicionalne vrijednosti, odnosno dostignuća prethodnih generacija.**
- Porast društvenog značaja obrazovanja u savremenom društvu korelirao bi sa ukupnim društvenim i kulturnim napretkom, kao i sa razvojem svih potencijala ličnosti.

S. Gvozdrenović: *Sociologija obrazovanja* (str. 21-24)